

Eelis Aurola :

ERÄS KESKEINEN LÄHDE UNO CYGNAEUKSEN SUUNNITELMASSA KIELEN OPETUKSEN UUDISTAMISEKSI

«Käsitystajun harjoitus on minun päätarkoitukseni. Kaikki ajattelematon sisä ja ulkoluku on koulusta poistettava. Korkeampia ainoasti ajateltuja aineita eivät kuulu lasten käsitys tajuun. Lapsi ei käsitä paitsi mitä silmillänsä näkee, tunnollansa havaitsee! Nämät ovat kieltämättömät, kukistumattomat totuudet lasten opetuksessa. Mutta näitä totuuksia pitää ei ainoastaan suusanoilla tunnustettaman, vaan niitä pitää myös seurattaman ja todeksi tehtämän opetuksessa ja se on ollut ja on oleva minun pyrkimiseni. Sen tähden minun puoleltani: ikuinen taistelu ja kiista kaikkea ajattelematointa sisä ja ulkolukua vastaan, kaikkea tyhjää löpötystä ja matkimista vastaan, sentähden olen puolustanut ja pyytänyt levittää sitä opetus keinoa, joka kuvataulujen kautta tarkoittaa käsitystajun harjoitusta ja josta te erinomattain eilän näitte niin oivan kauniita hedelmiä.»¹ Tämä katkelma on *Uno Cygnaeuksen* erojaispuheesta Pietarin suomalaisen eli Pyhän Marian seurakunnan kirkkokoulun vuositutkinnossa 1858. Kansakoululaitoksemme isällä oli silloin Pietarissa takanaan yli 10-vuotinen toiminta seurakunnan kirkkokoulun johtajana ja opettajana sekä opettajana muutamissa valtion oppilaitoksissa.²

¹ Uno Cygnaeuksen erojaispuhe P. Marian seurakunnan kirkkokoulun vuositutkinnossa 1858. Uno Cygnaeuksen kokoelmat VII. VA.

² Cygnaeuksen kertomuskonsepti kenraalikonistorin varapresidentti Carl Christian Ulmannille syksyllä 1856. Uno Cygnaeuksen kokoelmat XIII. VA.

Erojaispuheessa ilmaisemansa ongelman selvittämiseen Cygnaeus joutui paneutumaan opettajan tehtävissä saamiensa kielteisten kokemusten vuoksi. Tämä usein sanoilla «luetun ymmärtäminen» ilmaistu asia ei ollut alkeisopetuksen ongelma vain Cygnaeukselle, vaan yleinen pedagoginen ongelma, josta Cygnaeuksen aatekehityksen alkuaikoihin mennessä oli jo runsaasti kirjoitettu Pestalogzin ajoista lähtien. Se tunnettiin Pietarin muissakin kouluissa, joissa annettiin lapsille alkeisopetusta. Ongelman ratkaisemiseksi tähtääviä uudistuksia oli etsitty ja etsittiin mm. P. Marian kirkkokoulun naapurikoulussa, Cygnaeuksen Pietarin aikana jo lähes puolitoistasataa vuotta vanhassa, tunnetussa Petri-Schulessa, P. Annan ja erityisesti reformoitujen seurakuntien kirkkokoulussa,³ jossa Pestalozzin opetusmenetelmiä noudatettiin *Johannes von Muraltin* valvonnassa koulun perustamisesta lähtien.⁴

Suomalaisen kirkkokoulun alkeisluokka perustettiin vasta 1857 Cygnaeuksen sinnikkäiden ponnistelujen tuloksena. Sitä ennen Pietarin suomalaisten lapset tulivat 7—8 vuoden ikäisinä ns. viikkokouluun, jossa he aloittivat opiskelemisensä tavauksella ja sisälukuharjoituksilla sekä katekismuksen luvulla.⁵ Tätä menetelmää Cygnaeus ei pitänyt oikeana, koska hänen mielestään koulunkäynti olisi pitänyt aloittaa havainto-opetuksella puhe- ja ajatusharjoituksineen, joiden avulla «luetun ymmärtäminen» olisi tullut mahdolliseksi.⁶

³ Pietarin reformoituja seurakuntia oli kolme: hollantilainen, ranskalainen ja saksalainen, jotka perustivat yhteisen koulun 1819 von Muraltin aloitteesta. Dalton, Herman, Geschichte der reformirten Kirche in Russland, s. 90 ja seurr.

⁴ Lemmerich, Casimir, Geschichte der deutschen Hauptschule St. Petri in St. Petersburg, ss. 58—96, 204—205, 390—392. Kirchner, J., Album der St. Annen-Schule, s. 7.

⁵ Kenraalikonistori määräsi Pietarin konsistoripiiriin kirkkokouluissa luettavaksi Lutherin Vähää katekismusta. Suomenkielisissä kouluissa luettavaksi määrättiin J. Gezeliuksen selityksillä varustettu katekismus. Protocolle der St. Peterburgischen Provinzialsynode von 1851 bis 1860, s. 100. (14. 8. 1856)

⁶ Salo, Aukusti, Pikkulasten kasvatus Uno Cygnaeuksen kansansivistysjärjestelmässä, s. 199.

Ryhtymättä toistamaan Cygnaeuksen aatekehityksen eri vaiheita, joita *Aukusti Salo* on perinpohjin käsitellyt tutkimuksissaan, tämän artikkelin tarkoituksena on esittää suomenkielisenä Cygnaeuksen *J. Paulsonilta* saama kirjoitus *Ueber den Sprachunterricht*⁷ pienin lisäselvityksin. Tätä kirjoitusta Cygnaeus käytti laatiessaan johtamansa koulun uudistamista koskevaa suunnitelmaa, joka tunnetaan nimellä «Project till reform af Finska Förs. i St. P.burg Vecko och Söndagsskolor».⁸ Salon käsityksen mukaan «näyttää todennäköiseltä, että hän (Cygnaeus) hankki tunnetun pedagogin lausunnon todistaakseen myös sen nojalla johdokunnalle suunnitelmansa pätevyyden juuri havainto- ja lukemisenopetuksen kohdalta, joka oleviin oloihin katsoen käsitti suurimman mullistuksen.»⁹

Lausunnon kirjoittaja Joseph Ivanovitsh Paulson oli pietarilais-syntyinen saksalainen. Hän toimi vuodet 1852—1855 opettajana Cygnaeuksen johtamassa kirkkokoulussa ja vuodesta 1855 lähtien saksan ja ranskan kielen opettajana samassa Oldenburgin prinssin asyylissä,¹⁰ jossa Cygnaeus hoiti palkattomana suomen- ja saksankielisten lasten uskonnon opetusta.¹¹ Vuotta ennen P. Marian kirkkokouluun tuloaan Paulson oli suorittanut opettajan tutkinnon Pietarin yliopistossa. Nähtävästi hänen tutkintoaineisiinsa kuului juuri kielten opetus, jonka uudistaminen etenkin ranskan kielen osalta oli tuhon aikaan ajankohtainen Pietarin pedagogipiireissä.¹² Tähän viittaavat sekä Paulsonin julkaisutoiminta että hänen Cygnaeukselle suosittelemansa pedagogiset teokset. Vielä senkin jälkeen, kun Cygnaeus oli muuttanut Suomeen kansakoulujen ylitarkastajaksi, Paulson kirjeissään kertoo uusista julkaisuista. Hänen esittelynsä sävy muuttuu kuitenkin varovaiseksi ja hän mainitsee, että Cygnaeus mahdollisesti tunteekin jo esitellyt uutuu-

⁷ UC VII. VA.

⁹ Salo mt. s. 194.

¹⁰ Iversen, Julius, *Das Lehrpersonal der St. Petri-Schule*, s. 46.

¹¹ Cygnaeuksen kertomuskonsepti Ulmannille. UC XIII. VA.

¹² Dalton, Hermann, *Zur Erinnerung an den heimgegangenen Dir. Mar-got*, ss. 27—28.

det.¹³ Näiden kahden miehen tuttavuuden Pietarin aikana Paulson oli aatteiden antavana puolena ja Cygnaeus vastaanottajana.¹⁴ Tämä ilmenee Cygnaeuksen omista Pietarin vuosia käsittelevistä muistelmista, joissa monia tapahtumia ja asioita peittää jo osittainen unohduksen verho, ja seuraavasta Paulsonin kirjoituksesta:

KIELENOPETUKSESTA

Kansakoulun kielenopetuksella ei voi olla muuta tarkoitusta kuin ohjata lapset oikeaan puhumiseen, opettaa heille lukemisen ja kirjoittamisen taidot ja vielä kehittää heissä tarpeellinen määrä käsitteitä, joiden avulla he voivat ymmärtää täydellisesti lukemansa ja kuulemansa ja ilmaista omatkin ajatuksensa, sekä suullisesti että kirjallisesti, tyydyttävän ymmärrettävästi ja yhtäjaksoisesti. Tämä koskee tässä yhteydessä luonnollisesti vain äidinkieltä. Niinpä kielenopetuksen täytyy siis käsittää seuraavia harjoituksia:

- 1) puhe- ja ajatteluharjoitukset
- 2) lukemis- ja ymmärtämisharjoitukset
- 3) muistiharjoitukset (kertomista ja ulkolukua)
- 4) kirjoitusharjoitukset (mekaaniset, oikeinkirjoitus- ja tyyliharjoitukset)

Lasten kanssa jotka eivät vielä milloinkaan ole mitään opiskelleet, älköön koskaan aloitettako lukemisen ja kirjoittamisen opetuksella. Ajateltakoon minkälaisessa ilmapiirissä lapsi sitä ennen on ollut, miten koulu on hänelle jotain täysin vierasta, vieläpä usein jotain pelottavaa. Yritettäköön sen vuoksi tehdä siirtyminen kotielämästä ja tekemättömyyden olotilasta kouluun ja toimintaan mahdollisimman huomaamattomaksi, ja tähän puheharjoitukset ovatkin paras mahdollinen keino. Aloitettakoon siis sillä, että uusilta tulokkailta kysytään, mitkä heidän nimensä ovat, mitä heillä on tapana tehdä kotona, milloin he nousevat aamuisin ylös,

¹³ Paulsonin kirje Cygnaeukselle 29. 4. 1860 vl. UC 34 b. VA.

¹⁴ Lönnbeck, Gustaf F., Uno Cygnaeus (suom.) s. 52.

milloin menevät nukkumaan, missä he asuvat, onko heillä siskoja ja veljiä, mitä heidän vanhempansa ovat jne. Täten ensiksikin herätetään lapsissa luottamusta ja tehdään heidät puheliaksi (mikä on erittäin tärkeätä) ja toiseksi opitaan tuntemaan sekä heidän kehityksensä taso että myöskin monia heidän moraalisia ominaisuuksiaan (mikä on vielä tärkeämpää). Edelleen lapsia valmistetaan myöhempiin harjoituksiin so. varsinaisiin havaintoharjoituksiin, jotka välitetään kuvien ja erilaisten esinekokoelmien avulla. Lasten tehdessä vastauksissaan kielivirheitä, opettajan pitää korjata ne välittömästi mutta ilman mitään selityksiä ja asiasta poikkeamisia. Kun puheharjoituksia on jatkettu pari viikkoa, voivat lisäksi tulla muistiharjoitukset, ja niitä voidaan vaihdella puheharjoitusten kanssa.

Näissä muistiharjoituksissa lähdetään jostakin pienestä runosta, joka luetaan lapsille rivi riviltä malliksi ja annetaan heidän lukea kuorossa perässä. Jokaisen lauseen jälkeen koetetaan kysymyksiin ja havainnollisiin selityksiin saada luettava ymmärretyksi. Runon vain täytyy luonnollisestikin olla lapsentajuinen, eikä se saa olla enempää kuin 8 rivin pituinen. Puheharjoitusten (luku- ja puhe-) ohella voidaan käyttää muutamia tunteja kirjoitusvalmennuksiin so. annetaan lasten merkitä pisteitä ja piirrellä erilaisia viivoja (suoria ja käyriä) ensin suurelle taululle liidulla sitten rihvelitaululle. Samanaikaisesti selitetään niin yksinkertaisesti kuin mahdollista (ilman minkäänlaisia määritelmiä), mitä ovat pystysuora, vaakasuora, suora, vino jne.

Toisena kuukautena, ei aikaisemmin, saa alkaa lukemisen opetus ja mieluummin Jacotot'n menetelmän mukaan. Kun on päästy niin pitkälle, että lapset erottavat sanat, tavut ja kirjaimet, alkaa luettujen sanojen kirjoittaminen tavaten. Mutta samanaikaisesti jatkettakoon yhä puhe-, ajatus- ja havaintoharjoituksia. Heti kun lapset on saatu jokseenkin tyydyttävästi lukemaan ja kirjoittamaan, on ohitettu ensimmäinen aste. Toisella asteella havaintoharjoitukset voivat jäädä hiukan taka-alalle; tällöin täytyy sitävastoin pitää ennen kaikkea luku- ja oikeinkirjoitusharjoituksia.

Luettaviksi valittakoon aina lyhyitä kertomuksia. Opettajan

täytyy yhä lukea ensin malliksi, sitten oppilaat lukevat saman vuorollansa, jolloin opettaja korjaa ääntämisen, korostuksen jne. Samalla asetettakoon oppilaille kysymyksiä, osaksi siksi, että varmistuttaisiin, ovatko oppilaat ymmärtäneet lukemansa, osaksi siksi, jotta voidaan selittää heille sekä yksityiset sanat ja ilmaisut että kertomuksissa esiintyvät asiat (siis sana- ja asiaselitykset). Opettaja voi tässä yhteydessä antaa, niin pian kuin se on mahdollista, oppilaiden toistaa yhtäjaksoisesti lukemansa.

Mitä oikeinkirjoituksellisesti moitteettomaan kirjoitukseen tulee, sen saavuttamiseksi on olemassa kaksi keinoa, joita kumpaakin täytyy vuorollaan käyttää: 1) luetun ja ulkoa opittavan jäljentäminen, 2) ulkoa luetun ulkomuistista kirjoittaminen. Kaikki mikä on luettu täytyy jäljentää, ja opettaja katsokoon erittäin tarkoin, että kirjoittaminen aina tapahtuu virheettömästi ja että kaikki välimerkit tulevat paikoilleen. Kun lapset sitten ovat tottuneet jäljentämään oikein, täytyy kaikki, mikä opetellaan ulkoa, oppia niin, että se voidaan myös oikein kirjoittaa. Oikeinkirjoitus- ja muistiharjoitusten täytyy siis tästä lähtien yhä kulkea käsi kädessä. Harjoituksiksi valittakoon sekä pieniä runoja että proosakertomuksia. Opettaja selittääköön nämä ensin kielellisesti ja asiallisesti ja sitten oppilaat opetelkoot ne ulkoa, vieläpä niin, että he, kuten sanottua, voivat lukemansa myös kirjoittaa oikein. Ääneen luettaessa täytyy samalla selvästi mainita kaikki välimerkit. Tällä tavalla lapset harjaantuvat yhtaikaa monessa suhteessa: he totuttautuvat sanojen ja lauseitten oikeaan painottamiseen ja oikeaan tauotukseen, hankkivat suuren sanavaraston, heidän käsitevarastonsa rikastuu, he harjoittavat muistia ja silmää ja oppivat oikein kirjoittamaan, koska he eivät saa oppia ulkoa eivätkä sanoa mitään, mitä he eivät myös osaa kirjoittaa. Sitäpaitsi tämän menetelmän avulla säästyään hyödyttömästä sanelusta, joka on aikaa vievää ja ikävyyttävää ja tekee lapset ajatuksettomiksi ja hajamielisiksi. Minä olen ainakin saanut sen kokemuksen, että sanelu on erittäin hankala keino oikean kirjoittamisen saavuttamiseksi; se voi olla joksikin hyödyksi vain silloin, kun lapset jo kirjoittavat jokseenkin oikein, siis kertaamis-

keinona. Jos kokeillaan tässä esitettyä menetelmää muutamia kuu-kausia ja sitten samoin sanelumenetelmää, tullaan huomaamaan, että lapset edellisellä tavalla ovat edistyneet paljon pidemmälle kuin pitkäveisteisten saneluharjoitusten avulla, tai jos heitä olisi kiusattu vieläkin pitkäveisteisemmällä kieliopillisilla oikeinkirjoitus-säännöillä, jotka jäävät lapsille aivan saavuttamattomiksi, koska ne ovat abstraktisia.

Kun lapset ymmärtävät kaiken lukemansa, voivat sen jokseenkin hyvin toistaa ja vielä kirjoittaa ilman merkittäviä virheitä, on ohitettu toinen aste.

Kansakoulun kolmannella ja viimeisellä asteella lakkaa varsinainen havainto-opetus kokonaan, sillä oppilailla on nyt paljon harjoitusta uskonnon ja maantiedon opetuksessa, joka alkaa nyt, kuten laskennon opetuskin. Mutta lukuharjoituksia, sana- ja asia-selityksineen samoin kuin muistiharjoituksia jatkettakoon edelleen. Opettaja voi samalla ottaa yksityisiä lauseita mukailtaviksi, muutettaviksi ja aina eri tapausten mukaan antaa oppilaille johdettaviksi yksinkertaisia ja ymmärrettäviä sääntöjä, mutta hänen ei suinkaan tule opettaa mitään varsinaista kielioppia. Tämä ei kuulu oikeastaan ollenkaan kansakouluun, sillä se on tämänikäisille ja -tasoisille lapsille liian abstraktista ja täysin hyödytöntä painolastia, jota he eivät koskaan elämässään tule käyttämään. Käytännöllinen harjoitus on tällä tasolla pääasia. Luku- ja muisti-harjoitusten lisäksi tulevat tyylilliset kirjoitusharjoitukset. Nämä liitetään parhaiten havainto-opetukseen so. annetaan lasten esittää se, mikä aikaisemmin käytiin läpi, nyt kirjallisesti. Siten seuraavat sitten asteittain harjoitukset, jotka käsittävät pieniä kirjoitteita ja asia-aineita. Tämä on minun käsitykseni mukaan täydellinen äidinkielen kurssi kansakoulussa.

Mikäli (jossakin) kansakoulussa opetetaan vielä jotakin vierasta kieltä, sitä ei missään tapauksessa voida viedä yhtä pitkälle kuin äidinkieltä. Jos yleensä halutaan siinä joihinkin tuloksiin päästä, on rajoitettava hyvin pieneen määrään so. ei voida vaatia enempää, kuin että lapset ymmärtävät puhutusta sanasta tavallisimman ja jollakin tavalla voivat tulla ymmärretyksi, että he

edelleen ymmärtävät lukemansa korkeintaan siten, että voivat ilmaista äidinkielellään sisällön suurin piirtein.

Tavallisesti ei varsinaisia vieraan kielen harjoituksia aloiteta ennen kuin lapset ovat oppineet sujuvasti sen mekaanisen lukemisen. Mutta tämä ei missään tapauksessa ole oikea menetelmä. Vieraan kielen, jota ei ymmärrä, lukemaan oppiminen on vaikeata ja mitä suurimmassa määrin aikaa vievää. Ja kansakoululla ei ole aikaa tuhlattavaksi; käytettäköön tämä aika mieluummin kielen käytännöllisiin harjoituksiin ja oltakoon tyytyväisiä, jos lapset vain osaavat lukea hyvin sen, minkä ymmärtävät. Käsittelemättömän lukeminen on sikälikin hyödytöntä, että luettu unohtuu saman tien.

Vieraan kielen lukeminen aloitettakoon yksityisillä sanoilla ja selitettäköön lapsille niiden merkitys; sitten edetään yksityisiin lauseisiin, jotka samalla tavoin täytyy kääntää. Yleensä olkoon pääsääntönä: lapset älkööt lukeko, mitä eivät ymmärrä.

Luettu kirjoitettakoon myös heti. Jos lapset jo osaavat kirjoittaa äidinkieltään, he tulevat oppimaan vieraan kielen kirjoituksen vaikeuksista hyvin pian. On itsestään selvää, että niin kauan kuin he eivät vielä hallitse vieraan kielen kirjaimia, he eivät voi jäljentää painettua tekstiä. Kirjoitettakoon heille sen vuoksi luettu ensin suurelle taululle malliksi. Koska luettu aina pitää kirjoittaa ja kirjoitettu aina jälleen lukea, saa yhdellä kertaa käsitellä vain hyvin vähän. Ei paljon, mutta perusteellisesti, olkoon perussääntö.

Kun lapset ovat oppineet lukemaan ja kirjoittamaan vierasta kieltä, annettakoon heille aivan helppoja vuorokeskusteluja (tarpeellinen vuorokeskustelumateriaali on opettajan koottava ja valittava; päätehtävä siinä on: *tarpeellisinta* ja *helpointa*) ulkoa opittaviksi ja koetettakoon näitä sitten käyttäen puhekieliharjoituksina so. tehtäköön sellaisia kysymyksiä, että lapset voivat vastata niillä sanoilla ja lauseilla, jotka he tuntevat; muutettakoon ja laajennettakoon lauseita ja annettakoon heidän kääntää niitä jne. Kun lapset ovat yhden vuoden aikana täydellisesti omaksuneet 200 lausetta, he ovat suorittaneet ensimmäisen kurssinsa.

Toinen ja viimeinen vieraan kielen kurssi käsittää: lukuhar-

joituksia käännöksineen tai luetun toistamista äidinkielellä; lisäksi täytyy nyt tehdä kysymyksiä ja harjoituksia tunnetun Robertsin (p.o. Robertsonin) metodin mukaan. Sitäpaitsi jatketaan vuorokeskustelujen ulkoa oppimista, luettua jäljennetään, sanoja sijoitellaan (taivutellaan eri sijamuodoissa), mutta käyttämättä kielipillistä terminologiaa. Sijamuotojen käyttö ilman sijamuotonimitystä tapahtuu parhaiten, kun käsitellään kokonaiset lauseet, joissa eri sijat esiintyvät. Verbien taivutus (konjugaatio) voidaan käsitellä aivan samoin. Mutta tässä voidaan koko konjunktiivi ja futurum exaktum (mutta ei konditionaalia) jättää kokonaan pois. Lopuksi voidaan oppia ulkoa pieniä kirjeitä ja asiapapereita, niin että ne voidaan kirjoittaa uudelleen ilman virheitä ja kääntää; sitten annettakoon oppilaitten kääntää äidinkielestä vieraaseen kielen ja lopuksi kirjoittaa omaa (tekstiä). Kun näiden harjoitusten parissa on pari vuotta omantunnontarkasti ahkeroitu, on tehty kaikki, mitä suinkin kansakoulussa voidaan tehdä vieraan kielen hyväksi.

Opettaakseen äidinkieltä siten kuin yllä selitettiin opettajan täytyy perehtyä tarkoin seuraaviin oppikirjoihin:

- 1) C. G. Ehrlich, *Methodischer Leitfaden für die Sprachbildungsübungen in der (Unterklasse einer) Elementarschule*. 2ten Auflage. Soest bei F. W. Nasse 1839.
(Erittäin tärkeä ensimmäisissä puheharjoituksissa).
- 2) *Die deutsche Sprache als Unterrichtsgegenstand in den deutschen Volksschule*. Joh. Fr. Ranke. Düsseldorf bei W. H. Scheller 1852.
(Tärkeä ensimmäisissä muistiharjoituksissa).
- 3) Gg. A. Winter, *Elementar-Lehrgang für den Unterricht in der Muttersprache in Volksschulen*. Leipzig bei I. T. Woller 1851.
(Erittäin tärkeä ensimmäisissä kirjoitusharjoituksissa; tekijä antaa myös erittäin hyvää opastusta sinä, miten useita osastoja voidaan panna toimimaan samassa luokassa yhtäaikaan ja hyödyllisesti.)
- 4) C. Wrage; *Dentzel's Entwurf des Anschauungsunterrichts*, 7ten Auflage, 1sten Cursus, Altona bei I. F. Hammerich 1853.

(Erittäin tärkeä silmälläpitäen havainto-opetuksen siveellistä vaikutinta, kuten lasten kertomusten käsittelyä ja käyttöä.)

Sitäpaitsi erityishavainto-opetusta varten ovat suositeltavia vielä:

- 5) A. Diesterweg, Der Unterricht in der Klein-Kinder-Schule, Bielefeld bei Velhagen und Klasieg 1852.
- 6) Fr. Harder, Theoretisch-praktisches Handbuch für den Anschauungs-unterricht. Altona bei I. Fr. Hammerich 1853.

Ensimmäinen teos on alaluokilla tapahtuvaa, toinen yläluokkien, enemmän luonnontiedollista havainto-opetusta varten.

Edelläsanoitun sovellutus käytäntöön
Pyhän Marian suomalaisessa kirkko-
koulussa Pietarissa

Lapset jotka tulevat suomalaisen kouluun puhuvat melkein kaikki sekä venäjää että suomea, mutta molempia tavallisesti hyvin huonosti. Molempia kieliä voidaan ja täytyy pitää ja käsitellä siis äidinkielenä, joskin aluksi on parasta harjoittaa vain yhtä kieltä. Että suomenkielelle annetaan etusija, on erittäin käsitettävää ja luonnollista; kuitenkin, luulisin, olisi parempi, että jokaisen tulokkaan kohdalla kokeiltaisiin, mikä näistä kahdesta kielestä käy häneltä sujuvammin ja sen mukaan jaettaisiin lapset heti venäläiseen ja suomalaiseen osastoon; ensin mainitussa aloitettaisiin venäjän, viimeksi mainitussa suomen kielellä. Tällä tavoin olisi opettajallekin helpompaa, kun saisi työskennellä aina vain puolen kanssa koko oppilasjoukosta. Määrätyn ajan kuluttua voitaisiin näiden osastojen toimintaa vaihtaa. En kuitenkaan neuvoisi harjoittamaan molempia kieliä yhdessä, ennen kuin puoli vuotta on kulunut. Mutta niin pian kuin molempia kieliä on muutamia kuukausia yhdessä harjoitettu, täytyy myös jatkuvasti samalla harjoittaa kääntämistä so. suomesta venäjään ja päinvastoin. Saksaa ei missään tapauksessa saa aloittaa, ennen kuin lapset ovat jo vuoden ajan harjaantuneet suomessa ja venäjässä, muuten on seu-

rauksena kielten sekasorto. — — — Kaikki tässä sanottu koskee sekä puhe- ja ajatusharjoituksia yleensä että myöskin lukemista ja kirjoittamista erikseen.

Siirtykäämme nyt varsinaiseen opetussuunnitelmaan; se olkoon edellä sanotun mukaan suunnilleen seuraavanlainen:

E n s i m m ä i n e n a s t e

Ensimmäinen puolivuotisjakso: suomea (tai venäjää) yksin; toinen puolivuotisjakso: venäjää ja suomea yhdessä.

Ensimmäinen kuukausi: *puheharjoituksia* suomen kielessä (varsinkin Ehrlichin käsikirjan mukaan), pisteitten, suorien ja käyrien viivojen jne. *piirtämistä* taululle (Winterin oppikirjan mukaan).

Toinen ja kolmas kuukausi: *puhe- ja ajatusopetusta* suomenkielessä (havainto-opetusta Diesterwegin tai Denzelin ja Wragen mukaan), *muistiharjoituksia* (Ranken käsikirjan mukaan), *lukemisen oppimista* esiharjoituksena kirjoittamiselle (taululle).

Neljäs ja viides kuukausi: *havainto-opetusta* suomessa, *muistiharjoituksia*, *lukemisen oppimista*, *luetun kirjoittamista* (tavaten taululle).

Kuudes kuukausi: *puheharjoituksia* venäjän kielessä (sen toistamista mitä suomen kielessä on käyty läpi), *muistiharjoituksia* suomen kielessä (lapset oppivat ulkoa lukukappaleen, jonka jälkeen opettaja selittää sen), *lukemista ja kirjoittamista* suomen kielellä.

Toinen puolivuotisjakso: havainto-opetusta venäjän ja suomen kielissä (milloin vain mahdollista aina samaa molemmissa kielissä), *muistiharjoituksia* venäjän ja suomen kielissä (venäläiset runot lausuttakoon aluksi malliksi), *lukemista ja kirjoittamista* suomen kielellä, samalla aloitetaan ja jatketaan venäjän *lukemista ja kirjoittamista* jatkuvasti kääntäen sitä myös suomeksi.

Toinen aste

Venäjää, suomea ja saksaa.

a) *venäjää ja suomea: havainto-opetusta, muistiharjoituksia* (luetun ulkoa oppimista, proosaa ja runoja, selitykset mukana jatkuvasti), *kirjoitusharjoituksia* (luetun jäljentämistä vihkoon erityisesti tarkkaillen oikeinkirjoitusta).

b) *saksaa* (ensimmäinen puolivuotisjakso)

ensimmäinen, toinen ja kolmas kuukausi: yksityisten sanojan lukemista samalla kääntäen ne jatkuvasti venäjäksi tai suomeksi luetun *kirjoittamista* (taululle).

neljäs, viides ja kuudes kuukausi: yksinkertaisten lauseitten lukemista samalla aina suullisesti kääntäen, luetun *jäljentämistä* vihkoon, *puheharjoituksia* (noin 5—7 yksinkertaisen lauseen opetteleminen viikottain; uusien lauseitten kokoonpanoa tunnetuista sanoista, kysymyksiä ja vastauksia),

toinen puolivuotisjakso: *lukemista*: pieniä kertomuksia suullisesti kääntäen, luetun *jäljentämistä* vihkoon tarkkaillen oikeinkirjoitusta, pienten runojen *ulkoa oppimista* samalla niitä kääntäen, *puheharjoituksia* (käsitellään uudelleen kaikkea sitä, mitä puhe- ja ulkolukutunneilla on käyty läpi).

Kolmas aste

Kaksivuotinen kurssi: suomea, venäjää ja saksaa.

a) *Suomea ja venäjää:*

Molemmat kielet kulkevat jatkuvasti rinnakkain ja niitä opetetaan sana- ja asiaselitysten ja kääntämisen avulla.

Ensimmäinen vuosi: kertomuksien lukemista (suullinen käänös, selitykset ja kiinnostusta herättävät kysymykset) luetun *jäljentämistä* ja kirjallista kääntämistä *muistiharjoituksia* proosa- ja runotekstistä (ulkoa opittu lausutaan välimerkkeineen

ja kirjoitetaan sitten mahdollisimman oikein), *sanelua* ker-
ran kuussa kertauksena.

Toinen vuosi: lukemista ja toistoa sekä suullisesti että kirjallisesti, *käännöstehtäviä* sekä suullisesti että kirjallisesti asiaselityksi-
neen ja kieliopillisine harjoituksineen mutta ilman kieliopil-
lista terminologiaa ja abstraktisia sääntöjä, *muistiharjoituksia*
ja ulkoa opitun «oikeinkirjoitusta» (richtiges Aufschreiben)
tyyliharjoituksia ensin havainto-opetukseen yhdistettynä so.
oppilaitten täytyy kirjoittaa se, mitä he jostakin esineestä voi-
vat sanoa; myöhemmin harjoituksia kirjeitten kirjoittamisessa
ja asioimiskirjoituksessa (laskuja, sopimuksia jne. kääntäen
ja mukailten, vasta lopuksi itsenäistä työtä).

b) *Saksaa:*

Ensimmäinen ja toinen vuosi

Lukemista: kertomuksia, *käännöksiä* ja harjoituksia Robert-
sin (Robertsonin metodin mukaan, runojen, kirjeitten, asia-
kirjojen jne. *ulkolukua* ja ulkomuistista kirjoittamista, *puhe-*
harjoituksia (Sprach = kielellisiä) (myös sijamuodot ja ver-
bien taivutus), *käännösharjoituksia:* venäjän- tai suomenkie-
listen kirjeitten ja asiakirjojen.

Tutkinnot

I Lasten, jotka ovat käyneet läpi ensimmäisen asteen ensim-
mäisen puoliskon, täytyy tutkinnossa suorittaa seuraavaa:

- 1) lukea suomea tyydyttävän hyvin;
- 2) ymmärtää lukemansa jollakin tavoin;
- 3) jäljentää luettu taululle;
- 4) antaa tavallisimmista asioista (esineistä, Gegenstände) oi-
keita ja yhtäjaksoisia vastauksia:
- 5) osata ulkoa 6—8 runoa.

(Jotta ulkoa opitusta olisi todella hyötyä eikä sitä unohdet-
taisi, sen määrän täytyy yleensä olla erittäin rajoitettu ja
tarkoin määrätty ja sen täytyy niin usein kuin mahdollista

koko kouluajan kuluessa tulla uudelleen esille, sitä pitää toistaa ja käsitellä).

II Lasten, jotka ovat käyneet läpi koko ensimmäisen asteen, täytyy suorittaa sama venäjän ja suomen kielellä.

III Lasten, jotka ovat käyneet läpi toisen asteen, täytyy suorittaa seuraavaa:

- 1) lukea hyvin venäjää ja suomea ja antaa luetusta sana- ja asiaselityksiä;
 - 2) jäljentää lukemansa oikein ja ymmärtää se jollakin tavoin;
 - 3) selittää havaintokuva yhtäjaksoisesti;
 - 4) osata 8—15 lukukappaletta ulkoa;
 - 5) osata lukea saksaa tyydyttävästi ja jäljentää lukemansa;
 - 6) hallita täydellisesti 200 saksalaista lausetta.
-

IV Lasten, jotka ovat suorittaneet kolmannen asteen ensimmäisen puoliskon, täytyy osata:

- 1) saksaksi tai venäjäksi luettu vuorotellen toistaa ja kääntää;
 - 2) kääntää lukukappale kirjallisesti;
 - 3) kirjoittaa sanelun mukaan tyydyttävästi ja kääntää kirjoitettu;
 - 4) osata kummallakin kielellä 15—20 lukukappaletta ulkoa ja antaa niistä selitykset;
 - 5) osata hyvin lukea saksaa ja toistaa luettu venäjäksi tai suomeksi;
 - 6) osata jäljentää saksaa ja osata vastata siitä tehtyihin kysymyksiin saksaksi.
-

V Lasten, jotka ovat käyneet läpi koko koulukurssin, täytyy suorittaa seuraavaa:

- 1) osata puhua kaikista esille tulevista esineistä (asioista) yhtäjaksoisesti ja oikein sekä venäjän että suomen kielellä;
- 2) osata kirjoittaa sanottu samoin yhtäjaksoisesti ja ilman merkittäviä oikeinkirjoitusvirheitä;
- 3) laatia kirje, lasku tms. annetun teeman mukaan (venäjäksi ja suomeksi);
- 4) kääntää vaikeahkoja lukukappaleita ja antaa lauseselitykset;
- 5) lukea, kirjoittaa ja kääntää saksaa;
- 6) ymmärtää jokapäiväistä saksankielistä keskustelua ja antaa vastaukset mielivaltaisesti tehtyihin kysymyksiin;
- 7) kääntää suomalainen tai venäläinen kirje, lasku tms. saksaksi;
- 8) osata ulkoa 20—30 lukukappaletta.¹⁵

¹⁵ Vrt. Salo, mt. ss. 194—201. Lisäykset IV ja V tutkintojen järjestysluvuissa artikkelin kirjoittajan, samoin sulkeet Ehrlichin teoksen nimessä sivulla 76.

LAHTEET:

Painamattomat:

Valtionarkisto (VA)

Uno Cygnaeuksen kokoelmat (UCK)

Painetut:

Dalton, Hermann, Geschichte der reformirten Kirche in Russland. Gotha 1865.

— Zur Erinnerung an den heimgegangenen Dir. Margot. (Separat Abdrücke aus dem Schulprogram der Reformirten Kirchenschule). St. Petersburg 1872.

Iversen, Julius, Das Lehrpersonal der St. Petri-Schule von Ihrem ersten Beginn bis zur Gegenwart (1710—1887). Zur Geschichte der St. Petri-Schule in St. Petersburg. Zweiter Teil. St. Petersburg 1887.

- Lemmerich, Casimir, Geschichte der deutschen Hauptschule St. Petri in St. Petersburg. St. Petersburg 1862.
- Lönnbeck, Gustaf F., Uno Cygnaeus »Suomen kansakoulun isä». Helsinki 1910.
- Protocolle der St. Peterburgischen Provinzialsynode von 1851 bis 1860. Odessa 1861.
- Salo, Aukusti, Pikkulasten kasvatus Uno Cygnaeuksen kansansivistysjärjestelmässä. Hämeenlinna 1939.